

Изази Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годину
 ф. 6, за по године ф. 3,
 за четврт године ф. 1 и
 50 новчића.
 За АУСТРО-УГАРСКУ
 за годину ф. 6, за по год.
 ф. 3, за четврт године ф.
 1 и 50 новчића.
 За СРБИЈУ за годину
 ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Преплата шаље се у
 плаћеним писмима неко-
 средно администрацији «Гл.
 Црногорца» на Цетиње, а
 може се и картом упут-
 ницом на пошту у Котор.
 Дописи пиљу се уредици,
 тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
 реда 5 новч. За огласе веће
 и на дуже вријеме мање.

ЦЕТИЊЕ, 25. Марта.

Кадио пред десетак дана Игњатијев остави Лондон прекинувши преговарања са лондонским кабинетом с тога разлога, што Инглешка тражаше, да се у протокол уведе позната клаузула о разоружању руске војске, мишљасмо ми а с нама и сва јевропска штампа, да је с тијем пала свака помисао на споразумљење Русије и Инглешке у источном питању; држасмо тако тијем одлучије, што је било вијети, да Дизраелијев кабинет безобзирце гони «мак на конач» и горделиво изазивље Русију, што је опет давало повода сумњи, е да то Инглешка нечини у име какве год тајне коалиције. И пошто држасмо, да је Русији немогуће свако мирно узмицање и успрегнуће са стазе, на коју је околности тако далеко потиснуше, то предпостављасмо, да је неизбежан не само руско-турски него и јевропски рат. Но за то с тијем више изненади нас најновија вијест, да је Инглешка руски протокол усвојила.

Незна се додуше, шта је битност тога протокола; но судећи по становишту оне владе, од које је потекао, мора се држати, да дотични протокол није ништа друго него наставак конференционалне акције, коју бијаше прекинула порта својим отпором. Сва настојања Русије врћела су се у новије вријеме око тога, да закључи цариградске конференције неостану мртво слово, но да се изведу и оживотворе. Забачење конференцијских закључака сматрала је Русија као увриједу и понижење свијех велесила у опште и сваке наполе, дочим су Инглешка и незина сајузница држале, да цариградска конференција није ни имала друге цијељи до ли те, да се с њоме констатује, како је Русији немогуће играти одлучујућу улогу у источном питању. Ову цијељ мишљаше Инглешка да је нашла у забачењу и бесплодности конференцијских закључака. Зато и бијаше толико лак задатак инглешке политике на конференцији, јер за осујети-

ти закључке није требало много мук, једна ријеч код порте, била је довољна. Није требало особита генија за провијети ове намене Инглешке, и зато баш и устаде петроградски кабинет онако одлучно, тражећи остварење конференцијских закључака. Те сад тек нађе се лондонски кабинет у шкрипцу: устати проти својем цариградскијем предлозима бијаше тешко, а одобрити потраживања Русије још теже. Зато и запе одговор на Горчаковљев циркуландум и зато се сметаше и узшепртљивше онако у Лондону. Но кад дођоше виле к очима, морало се рећи, или бијело или црно; или показати свијету да се је неврјернички и иза леђа Јевропи радило заједно с Турском или искрено пристати на своје предлоге, којих се је Инглешка стићела, као родитељи незакона ђетета. Овђе се најеклатантније показало, да је Инглешка конференцију и предложила само да изигра Русију, и да пезину агресивну политику својем тобоже мирољубивијем држањем и искренијем наменама изазове и да је по том осами и изолира. Да је Инглешка претпостављала, да ће Русија њезине предлоге драговољно усвојити и да ће ју баш с њима пограбити за поштину ријеч, неби их никада била ни стављала. Кад Инглешкој небијаше већ друге него потписати протокол, у ком се велесиле слажу, да треба конференцијске закључке оживотворити, онда је настојала, да смете одређење ексектора тих закључака. Особито хћела је да Русији одузме право за извршилачку дужност, у коју цијељ није презала ни од те мисли, да разоружа руску војску прво него се Турска разоружа и него се закључи конференције и извађати почму. Да богме, и то је поњатно: недати Русији, да буде ексектор Јевропе, а неодредити зато кога другога, значи опет уништење реченијех закључака.

Овај дипломатски шеретлук није било Игњатијеву тешко прозрети и оборити. Те тако мораде Инглешка пристати на захтјеве руске и потписати познати протокол.

Као што рекосмо, протокол ће садржавати признање велесила, да се придржавају при цариградскијем закључцима; да се исти имају извести, у коју цијељ, да има свака велевласт право, да, у случају ако порта исте поново одбије, оружаном руком интервенира.

Нас што се тиче, ми можемо са овим најновијем окретом ствари бити задовољни, јер црногорске тражбине, нијесу ништа друго него тражбине Јевропе, наши захтјеви, један од најбитнијих дијелова цариградских закључака, као што их је предконференција формулирала, претконференција велимо за то, јер на њој се огледа праведни суд и истинита жеља Јевропе. Што се је од тога попустило после на првој конференцији, то се је чинило под председништвом Турске, под притиском јогулука правога виновника у цијелој ствари, који, да се је поштено мислило, неби био Јевропи ни пркосио, него би она њему диктирала, као што ево и после мора да буд.

По свему овоме, дужност је дакле Јевропе, да онај свој закључак, који се тиче Црне Горе, као што је на претконференцији углављен, изведе прво него икакв други, ако јој је озбиљно до мира стало.

Но судећи по држању турскога «парламента при затворенијем вратима» би рекао, да ће порта одбити и најновије захтјеви Јевропе: У том случају, дошао би ред на Русију да научи порту, што је воља Јевропе, дошло би до руско-турскога рата а то је баш оно, што ми желимо. У сваком случају добро стојимо, нити се имамо бојати, да ћемо изгубити оно, што смо побједоносно извојевали.

Браћи Бошњацима!

Драга Браћо! Насиља и варварства наћераше нас као и браћу Херцеговце, да се дигнемо на оружје против свога љутог крвника, заклетога непријатеља Србеког и Хришћанског, Турчина. — Одјек пушке херцеговачке нађе одзива и код

њихове патничке браће у Босни. Ми се дигосмо на оружје, борисмо се очајнички против много претежнијег, ситог и добро наоружаног непријатеља. Глад и оскудица у свему, тешке мукe и невоље које трпосмо и сва непријатељска са свију страна напрезања, немогоше нас присилити да положимо оружје пред непријатељем нашим; јер смо се заклели, јер смо једнош за свагда рекли, да нећемо више под тешки јарам и љути мач непријатеља нашег. — Дјеца наша пишташе на ножи турском; браћа наша вапише на коју турском, и ми отврди срцем, распаљени гњевом и осветом, неклонусмо духом него издржасмо борбу све догле, док је непријатељска браћа наша Србијанци и Црногорци у своје руке.

Ми предасмо судбу нашу у руке Србије; ми тежисмо и с пуном надом очекивасмо ослобођење и уједињење Србско, што је у то време сваки Србин жељео, и с веселим срцем очекивао. — Многи наши борци за слободу оставише своје чете, своју породицу и своју нејач, заборавише на све и похиташе јатомице браћи својој у помоћ; и занета свуда се храбро и јуначки показаше и етим и себи и народу свом образ освјетлаше.

Друга браћа, која имадоше оружја, скупише се код пуковника Деспотовића, да се и даље боре за слободу своје отаџбине.

Та браћа и данас стоје под заштитом пушком и очекују сваки час да одпочну опет борбу против свог душманина. — Браћо! војничка је срећа превртљива. Нада коју смо имали нас свију изневери, јер Србеко оружје неимаде онога успјеха који се очекивао; — покрај свега тога што се ствар србека у данашњим околностима могла ратом на боље окренути и тежње србека ма и са великим жртвама остварити, закључи Србека влада на жалост свију нас, мир са Турчином, са крвником нашим.

Ми сада незнамо још јели то добро или корисно за саму Србију и будућност њену; јели Србија морала или није морала то учинити, само знамо то, да је тај мир немио за нас и за сву нашу патничку браћу под јармом турским у свима србским крајевима. — Зато, Драга Браћо! нетребамо никако губити наду нити клонути духом, јер ми смо се и без Србије подигли на свог крвника и на њега војевали; нас ништа невеже мир Србије са Турском, ми ништа уговарали нисмо па и сама Србија у име наше неможе ништа са Турском уговорити нити хоће.

Ми смо позвали Србију да нам помогне ослободити се од јарма Турског; ми смо у то име и прогласили књаза Милана за господара нашег. — Србија није

ПОДЛИСТАК.

С А Н.

Јоште зоре није није, —
 Селим-паша поравно;
 У шатору каву пије,
 А од јада потамнио.

К себи зове Мемед-агу,
 Старог оду из Мостара,
 До себе га он посади,
 Па му онда проговара:

«Нечуди се хоћа стари
 Што сам јутрос вако сјетан;
 Но кажи ми неке ствари,
 Ти си мудар и паметан.

Та многе си књиге штио,
 И мош' много погодити,
 Ја сам чудан сан уснио,
 И чудо ће неко бити:

Диге с облак са Ловћена
 Каквог ико досад виде,
 Па неоче Дурмитору
 Куда сваки облак иде;

Већ окрете ка Мостару
 Преко брда и литаца,
 Црни је облак као земља,
 А пред њим је ор'о тица.

Па кад бјеше изнад мене
 Млазови се отворише;
 Нигда нисам ја видео
 Плаховите таке кише,

Па почеше сјеват муње,
 Гром за громом удараше:
 Потопи се цијела војска,
 Све пропаде што би наше.

Ор'о диже с' на крилима
 У висину к небу плаву;
 А вук један оде долом
 И однесе моју главу».

Замисли се Мемед-ага,
 Стари хоћа из Мостара,
 Замисли се, па он онда
 Тихо паша одговара:

«А шта ћу ти казивати,
 Када ти се само каже:
 Изгинуће твоја војска
 До последње твоје страже.

Црни је облак Црна Гора, —
 Удариће ко бујица;
 Пред њом биће кнез Никола,
 — То је она ор'о тица. —

Што су муње и громови,
 — По свијем свету то ће с чути —
 У том боју несрећноме,
 Ти ћеш пашо погинути».

За тим оба замукнуше, —
 Даљем збору мјеста није,
 Селим-паша тутун пуши,
 Мемед-ага каву пије.

А у зору глас допаде:
 Кренуо се кнез Никола;
 Ал' се незна куд је пош'о —
 Пут Мостара ил Стамбола.

Сав преблиједи Селим-паша,
 Страховити глас га уби;
 Али хитро с војском пође
 Он на еусрет својој судби.

Иде војска дању, ноћу,
 Нема часа да с' одмори;
 Иде војска невесела,
 Нико ништа неговори.

Пред њоме је Селим-паша,
 А до њега Мемед-ага:
 Сваки облак њима с' чини
 Да је војска Карадага.

Осврћу се на све стране,
 Препадне их свака тица;
 Њима с' чини виде вука
 Ће год има долиница.

«Ну, пјевајте море који!
 Још је царство наше јаче.»
 — Како ћемо пјеват пашо,
 Кад у сваком срце плаче.

Остависмо лијепу земљу,
 Ће живисмо сви у миру;
 Остави смо дјецу своју
 Преко мора у Мисиру.

Све је пашо тамо друкче,
 Нема кише, нема снијета;
 Равнице су као море,
 Нема шуме нит бријега.

А овуда поломи смо
 Ове наше јадне ноге:
 Веругајућ тамо амо
 Кроз планине ове многе.

Како ћемо пјеват пашо,
 Кад нас водим у бој клети,
 Ће су сами Црногорци,
 Којима је дика мрјети.

Ми бранимо сада оно
 Што с' неможе одбранити:
 Срушиће се царство турско
 И неможе друкче бити».

Иде војска, даље иде,
 Кроз врлети и камење;
 Час низ брдо доље слази,
 А час опет горе с' пење.

Селим-паша још три војске
 И три паше с њима ерте;
 Па поћорсе сви заједно,
 Црногорске траже чете.

могла овога пута извести ту свету мисију, та и нас ништа више не веже са Србијом; Србија нека се оправља, нека се лијечи од задобивених рана, које претрпи у борби за ослобођење своје браће; ми ћемо и даље ратовати, ми се морамо до једнога бити са заклетим непријатељем нашим.

Браћо! цијела изображена Јевропа на нашу је страну, сваки морални и поштени човек симпатише за нашу ствар и жели нам успјеха, само безбожни Израјил сложио се са проклетим Турчином против правде и истине, против напретка и цивилизације. Али Браћо! небојмо се тога, правда је с нама и Бог је с нама; сила вражија мора пропасти, јер је свјетлост правде и истине обасјала све изображене народе, који ће наскоро сви повикати: доле са сатаном, јер је дошло вријеме да буде мир међу људима. — Драга Браћо! оружајте се храброшћу, уздајте се у Бога и неклоните духом, а маните се међу собне распри и неслоге, ако је има јер је то сатански посао, та скочите сви на јуначке ноге да се боримо до једнога за слободу отачбине наше, за право човјеково и за образ и поштење своје. —

Небојте се браћо! неће нас непријатељ моћи уништити, ма да сву силу дигне против нас, јер браћо ми нисмо сами, Јуначка Црна Гора још држи развит крсташ баријак српски. — Храбри Црногорци стоје још јуначком својом ногом на земљишту Херцеговачком. — Црна Гора, тај понос и алем камен Србеке прошлости, садашњости и будућности, није још закључила мир са Турчином, а тешко дага како и закључи. — Она ће браћо прва поћи на оно тужно косово, да тамо својим љутим и оштрим акијаром расијече ланце ербрког робовања, да жестоки ударцем сјури непријатеља у повор пакла. — Она је браћо, та дична Црна Гора, понос србству а ужас нашем непријатељу, јер цела Турака па и сам Станбол стрепи од ње и од њени соколова, јер ту нема Гога ни Фарисеја, — ту су сами Обилићи и Југовини, — ту се утиче један пред другог, слава им! Па осим тога, драга браћо, имамо силну Русију, ту праву заштитницу цјелог Славјанства и свега хришћанства у Турској. Та моћна Русија дигла је један милион челик срдаца, један милион оштри бајонета, за нашу заштиту и одбрану; та грдна сила чека само на заповјед свога цара, па да удари на проклетог Турчина и дага свега сруши; а и то вријеме није далеко браћо, још наскоро мора турчин попустити захтјевима цијеле Јевропе и нама бољи и слободнији живот осигурати, или ће за свагда из Јевропе протеран бити. — Драга Браћо! од нас се само тражи истрајност, челичност и пожртвовање; Ми се морамо борити и све муке претрпјати до краја. Зато нека је у аманет свакоме Србину босанцу, да се чврсто држи наше опште мисли и наше заклетве: Слобода или смрт. — Ви браћо кои ете на бојиштима, неслушајте никога који вамомиру говори, па ма он био пријатељ или непријатељ наш; за амнестију султанову као и за сва његова права недајте баш ништа, па ни пребијене паре, — ви сви добро знате колико то све вриједи код Турчина.

А ви браћо који се налазите у Аустрији или у другим крајевима као бјежунци, недајте се преварити ни наговорити ма од кога, да се враћате на милост Султанову опет под јарам турски; смајрајте свакога који вам то буде савјетовао и казивао као непријатеља и луду незналицу, јер добро знате, браћо, шта

сте ви шта су жене и дјеца ваша трпила под клетим Турчином; а знате и то шта би сада тек трпјати морали, кад би бјесни Турчин освету над вама вршио, а нитко вас штитио неби.

Ја мислим, драга браћо, да би сваки од нас радије драговољно у дубоко море скочио, него ли драговољно без добре гаранције натраг бјесном тигру у чељуст ишао. Истина је браћо, да смо и овако у љутој невољи и да и ми и наша нејач, — прогоне нас од немиле до недрага, немамо ни честита крова нити хлеба за рану; голи смо и боси и изложени свима неприликама, јер све што смо имали појели смо још одавно, а да смо и још Бог зна шта имали, појели би за ово дуго вријеме од скоро двије године дана. — Осим тога браћо! несретни смо били још од почетка устанка мимо сву нашу другу браћу у Србији, Црној гори и Херцеговини, јербо недобивасмо скоро ни од куда никакве вриједне помоћи од оних прилога што се зату цијел т. ј. за страдалнике купуше. Многа браћа, особито у Русији, можда за нас и незнадоше а многа можда и немогоше нам директно помоћи, а што се у Србију за нас слало од тога врло мало добијемо, јер била је и тамо већка оскудица па нам нато нетреба ни да буде жао.

Дакле браћо, — када смо ми то све претрпјали и издржали, премда нас је не само патње него и жертава стало, јер много је наши стараца, жена и дјеце од глади и зиме љутој смрти подлегло, — треба овда и од сада да будемо спремни на такве па и много веће жертве, јер без муке ништа се не добија, а без жертава нема слободе ни једном народу. Ето дакле драга браћо, шта нам сада чинити ваља, па зато у име божије будимо сви спремни борити се за велико одпочето дјело: будимо спремни трпјати свака искушења и чинити највећа пожртвовања за слободу миле нам отачбине наше, јер то нас само спасиће може.

У то име кличем вам свима браћо: слобода или смрт, да буде девиза наша.

Један Србин Босанац.

Под насловом: «Црногорски захтјеви» пише «Голос»:

Г. Г. Петровић и Радоњић, два посланика црногорска, што су изаслани у Цариград да преговарају с портом о миру нацијели су, по упуштима која им је дао кнез и сенат, ове захтјеве као услове за еталан мир измеђ обју зараћених страна: да се исправе границе измеђ Црне Горе и турских области; да се Црној Гори уступи пристаниште Спич на Јадранском мору; да се врате у свој завичај херцеговачке породице, што су се склониле у Црну Гору од насиља турских башибозука и редифа по Херцеговини, и да се допусти Црногорцима слободна пловидба по Скадарском језеру и ријеци Бојани, која спаја језеро с морем. И то је све (? Ур.).

Ови захтјеви јуначке Црне Горе, не само што су сасвим правични и по њу преко потребни, него су још и одвише умјерени, узевши их као услове које предлаже побједилац побјеђеној страни. И порта ипак налази, да су црногорски захтјеви «прећерани!» Овђе паметан човек не зна чему прије да се дивн: или умјерености побједиоцевој, или тврдоглавству Турака, који су за пет вјекова борбе са Црном Гором сто пута лопили своје војске, не од неколико десетина но и од

стотина хиљада, о врлети Црне Горе, и — ни за пет вјекова још се нијесу памети дозвали.

Захтјеви Црне Горе, што их њени посланици изјавише порти, тврдо се оснивају на прекој, неотклонитој, ничим незамењивој и неизбјежној потреби саме земље, да јој се исправе границе и буде јој море приступачно; оснивају се на историјским правима, која кнез црногорски има на та мјеста; оснивају се на праву побједиоца; оснивају се на правичности, коју је Јевропа сазнала, признала и јавно изјавила на цариградској конференцији, и на послједку оснивају се на тежњама црногорскога кнеза да оствари стапан и, колико је могуће, трајан мир с Турском. Сваки овај основ, толико је снажан, да би се и без осталих могао признати, по искреном погледу свакога човјека који има ноле осјећања, према истини, да је довољно те да се неодложно и без изговора задовоље црногорски, веома умјерени захтјеви. Кад човјек скупа узме побрајане основе, он ће и нехотице помислити да само окорело тврдоглавство Турака, који су у својим недјелима изгубили сваку свијест о правичности и свако поштовање права људских и народних, — да само та тврдоглавост, коју ништа неопдржава нити је правда, може порицати правичност и умјереност захтјева, што их изјавише побједиоци, а Турци их у неразумишљеној наглости назваше «прећераним.»

Нека сваки читалац мирно и хладно измјери сваки основ, што их горе показасмо и на којима су тврдо основани умјерени захтјеви Црне Горе.

Као што рекосмо, изјављени њени захтјеви, према садањим границама њеног земљишта, оснивају се на прекој, неотклонивој, ничим незамјениивој и неизбјежној потреби Црне Горе и народа црногорског, да се исправе границе земаљске и да јој буде море приступачно. У садањим границама кнежевине Црногорци не могу живјети мирно, јер ту немају готово ни ваздуха, а камо ли земље, хлеба и воде; са свију страна заклопио их је заклет, вјечити непријатељ, који је готов и сваки час вријеба агоду или да устрије, или глађу умори, или угуши сваког Црногорца. Садање границе Црној Гори одредила је Турака, оне несретне по црногорце 1862 године, кад он с ердар-екрем Омер-паша, опијен «побједама» што их одржа над побуњеним против турског насиља Херцеговцима, изговарајући се да сумња као да је тобоже кнез Никола постакио устанак херцеговачки изненада упаде у Зећанску равну и опустела села по њојзи. Узалуд је кнез енергички протестовао код порте и неких јевропских дворова против насиља Омер-пашина. На жалост, Јевропа сасвим не познавајући Црну Гору, показав одвећ уверљиву и нечувену пажњу према протестима и молбама црногорског кнеза. Достаје само погледати карту Црне Горе; доста је имати тек овлашћеног знања о географском и топографском положају њених садањих граница, и мало знати о њезиној производњи и броју становништва, и да се човјек једном за свагда увјери: да такви храбри јунаци, као што су Црногорци, не ће мирно умирати, немају ни ваздуха, ни земље, ни хлеба, ни воде. У садањим границама Црна Гора по ријечима једног псеца, није ништа друго, до — «неприступни град, који би

становници давно и давно оставили, када се не би бојали да ће изгубити своју слободу, од које се никад растати не могу: «Црну Гору опасују сада са свију страна свакоме, осим самих Црногораца непрелазне врлети. С источне и западне стране апсолутно! јој нико прићи не може. С југа и сјевера, поред ријеке Зете Ситнице, Моравице и Грачанице, провлаче се у Црну Гору узане долине, и клисуре. Сва просторија Црне Горе, коју запрема тај природни град, по најтачнијем мјерењу, има 84 квадратне миље; границе јој, узевши их све у дуж, износе само 53 географске миље. И на тој просторији савило се гњездо црногорских соколова» са 193,329 душа.

Да ли има у Јевропи колико просторија, на којима би становништво било тако скучено, као у Гори Црној? У овај напоменути број није урачунана још и маса херцеговачких породица, што се сакрише у Црну Гору од насиља турског и немалог. Али особина Црне Горе, није у броју њеног становништва, него у каквоћи њеног земљишта. Највећи дио унутрашње просторије овог «неприступног града», готово сасвим је запремљен врлетним, каменитим брдима и висовима од којих се неким ни прићи не може а неки су покривени вјечитим снјегом; други су сасвим голо стијење, а на неким је стијење покривено танким слојем земље или је избио по неки коријен од дрвља. Између таквих брда и врлети има множини вртача и дубодолна, налик на ћелице у саћа, и по тим вртачима живе Црногорци и подижу своје «љиве.» Негђе у тим мјестима нема никакво воде, а негде запливи тако, да им и љиве и пашњаци пропадну у води, а иматници изабављају се у планине. Климат по тим дубодолнама и по брдима или је прећерано врео, загушљив, у лето досеже до 4° Реомирових, или је хладан, у јесен и у лето пада од 20° до 5° Реомирових и још ниже. Осим тога у Црној Гори холује су честе, страшне, а вјетрови оштри и плаховити... Јасно је то, да сва просторија овога «града», пуна врлети и вртача, не може хранити сво становништво црногорско. А тако је земљиште готово у цијелим брдима, то јест, у источном крају Црне Горе, и већи дио Зете (праве Црне Горе). Дакле већи дио црногорске државе, као неударан за обрађивање и производњу, не може давати становништву срстава за опстанак његов.

Свршиће се).

«Руске Вједомости» доноси у броју 32. овај врло интересантан чланак:

Помоћу препарираних фрањеваца аустријски двор бијаше напустио, да устанак обрати у своју корист. Он се надао, да ће, по примјеру пређашњих савеза и договора са Русијом, успјети и данашњим савезом да се користи, те да заузме Босну и Херцеговину. И заиста, колико год је пута Русија притицала Аустрији, да јој помогне и да је спасе, увјек је Аустрија успјела да захвати ма шта под своју власт. Тако после француских ратова, паново подигнута од Русије, она је добила Ломбардо-венесијанску област, Тирол, Салцбург, Далмацију, Боку которску и источну Галицију — ову старинску руску владавину, а додичије Русија је опет њој дала Краков и наново присајединила њој Мацарску, која се одвојила била од ње. Но сад је на срећу, само становништво

Без судбине смрти нема,
То је душа њиној вјери;
Иде војска плаховито,
Али сваки корак мјери.

»Ну, каква је оно дола,
Што раставља крше ове?
» — То је пашо чудно мјесто;
Вучји-до се оно зове.

Нигда оно само није,
— Познају га добро Турци, —
Ил' се каква чета вије,
Ил урлају бјесни вучи«.

Иде војска као мрави,
Нема поља ће ће стати.
Велика је турска сила,
Страхота је погледати.

Пуче једна танка пушка,
Пуче друга, — пуче трећа;
Закљикташе Црногорци,
А заигра српска срећа.

Би рекао сваки камен,
Претвори се у јунака,
Пада зрно као киша
Кад удари из облака.

Ал се Турци непомичу,
Већ жестоко огњем бију.
Дје се вјере сукобиле,
Те јуначку крвцу лију.

Пролама се небо плаво,
Дубраве се пусе оре;
Црна Гора и Азија
Међу собом ту се боре.

На једанпут умукнуше
Црногорске пушке танке;
А затутњи сва долина,
Потекосе ноге лаке.

Опет клићу Црногорци, —
Ножеви се само сјају.
Ни рођена браћа више
Од крви се непознају.

Бјеж'те јадни Турци бјеж'те!
Црногорске то су чете.
Ал' утећи неможете,
На крилима они лете.

Цно љетни данак ту се
Страховити бојак био:
И све с оно испунило
Што је Селим-паша слио.

А у глуво доба ноћи
Мемед-ага кроз све страве
Кријући се, носи једно
Мртво тело, а без главе.

Љ. П. Пенадовић.

СТРАДАЊЕ ТРИЈУХ ХЕРЦЕГОВАЦА

У ЗАТОЧЕЊУ.

Написао

Стево В. Врчевић.

I.

Што је ово ево неко доба
Те су наше горе умучале,
Нераздијелу ратнијем клицима?

II. ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ.

Назад седам година Херцеговина мрамором замијенила. — Крвожедне баше, које бијаху на глас јунака Вукаловића духом клонуле, сада наново оживјеле, па кадикада глобиле до коже јадну рају, оне горске Лучине јунака. Гладни чиновници, којима још с ума пала није успоме-на, када се онај јадан народ одметнуо и питомо поља и своје скромне домове оставио а кршовите горе за станиште изабрао на страх и трепет својих зулумћара а под водством Зубачког јунака, строго стали назити на свакога, који би се по-ле слободним указао у ходу, у раду или разговору, те прогонства изнашали и своје мрачне тамнице пунили. Митроносни паша у Мостару, увидив, да једино у робовању својих оваца може ладнокрвно и слободно стрићи с уплашене раје вуно, постаде већа удворица турске седмоглав-не аждаје и досљедно најтежи душман

јадног народа, који пред њега са страхо-почитањем ступа и умиљато пред њим метенише, носећи му годишњи бир. Три грозна бича над главом јадне раје, која под тим утиском плашљива постаде, те увјек од свакога па и од своје сјени презаше. Истина Бог, престадосе од неко-лико доба они грозни догађаји, када су дивље чете на очиглед мирне раје, газиле им преко родних њива, палећи села и одводећи им жене и децу у ропство; али још тада јадни родитељи морадоше своје ћерке под фереом гледати и звати их Фатимом или Мејримом мјесто слатких имена Марија или Милица; тужни муже-ви морадоше још крити младе своје же-не, да би их колико је могуће учували бјеснила страсне туради; јадна раја кме-тујућ мораде још гледати, како јој вас плод мукот и знојем у агине руке и у зулумћарску врећу пада. Престаде исти-на Бог оно кобно доба, када је бијесно Туре наертало на рају, те усред чаршије, ће царски низам и царски суци пролазе на мртву ју о земљу лупало и мирно се кући враћало; али си очима својим мо-гао гледати по херцеговачким ријекама и провалинама и мушких и женских мртвих тјелеса, ће их вода носи или и-наче у трулежу гњије; могао си својим ушима слушати, да је миран који Херце-говац преноћио у својој спримањој кући а не освануо, по га усмрћена нашла без да је турски суд истрагу о злочину кад

Херцеговачко разрушило и поништило револуционарне планове Аустрије, замјенив тајне њемачке интриге јавном намером народног јединства и слободе. Задржавши на први мах тежње бечког двора, оно је дало времена руском друштву да се изјасни и оно је подигло глас да сматра за немогућно, противно достојанству части и интересима Русије, да се уступи Аустрији ма и најмањи комадић србске земље. Ми смо већ спомињали, да је покојни господар Николај Павловић, на повторени предлог Аустрије, да јој се одобри да заузме Босну и Херцеговину, одговорио, како држи, да се не слаже са чашћу руског императора дозволити, да Немци завладају србском земљом. Истинитост овога значајног и незаборавног одговора тврди покојни херцог Алберт, муж краљице Викторије, коме су без сумње, добро познате биле све прилике ових нових покушавања Аустрије о увећавању својих владавања. Руско друштво, по здравом разуму, изказало је то исто и тиме је засвједочио, да су савјетне ријечи покојног императора, које су већином остале непознате, служиле као несумњив израз најдубљег убеђења целог руског народа. И заиста, треба само пустити Аустријанце у Босну и Херцеговину, па би не само те области, него и Србија и Црна Гора пропале за словенство, и Русија би не само у Аустро-Угарској царевини и на целом балканском полуострву изгубила свој уплив, свој јевропско-словенски значај, него би и стекла себи грозне и страшне непријатеље.

Ако већ нема никакве сумње, да је устанак првонамерно потакнут био одобрењем и помоћу, а у корист Беча, онда се пита: може ли Русија да ступа ма и у каки савез са државом, која се не стиди и не гнуша да производи револуцију у суседној држави и да тој револуцији подмеће цели још гнушније, него што су сама средства? Слаже ли се са достојанством Русије да подржава ма какве пријатељске одношаје са двором, који на граници Русије допушта, без сваке видне потребе, да се произносе такве ријечи, које јавно узбуђују код Пољака правац, који је посве непријатан за Русију? Може ли се и замислити, да се са интересима Русије слаже политика Аустро-мађарске, која ове интересе не само паралише, као подицно противна њима, него их драко изазива на судар разним безобразним и наглим поступцима, вређајући руско осјећање?

Устанак, који је примио народан карактер, претио је великом опасношћу Аустро-Угарској. Да је Русија, научена искуством од критског устанка, предвидела неударан резултат свију својих дипломатских покушаја ради умирења Истока и да се је она тада уздржала од свакога мешања у рад и намјере уставних провинција, а тако исто и Србије и Црне горе, објавивши свечано само то, да она ни себи ни другоме неће допустити ни јавно ни тајно мешање у унутарњи међез отоманске царевине: онда, неима сумње, Срби ни од тога не стешавани, умјели би у своје вријеме уредити своје ствари на најбољи начин за себе, а и за Русију. При таком грозном हुтању Русије Аустро-Угарска неби се свјела ни помаћи, а много мање још предначити у политичким комбинацијама, или драко и гадним начином стајати на пут ускрснућу независности србских покрајина. Ма како то било, опет резултат устанка, остављеног себи самом и подржаног од стране Србије и Црне горе, ако се још дода и незванична великодушна помоћ јевропског друштва, грозио би ве-

ликим тешкоћама за Аустро-Угарску, која би принуђена била, да води рачун и са својим угњетеним словенима; а то би опет ишло на руку Русији. Но ствар је поведена била другачије и Аустро-Угарска је на ново обезбијеђена била у своме исквареном дуалистичком животу, као шкољив и непријатељски сусјед.

Успокојена односно себе саме, хабсбуршка царевина дужна је сад дати од себе ма какву гаранцију у корист опште-јевропског спокојства. Русија је већ прихватила значајну жртву — и моралну, у уступањима на цариградској конференцији, и материјалну — мобилизацијом једног дијела своје војске. Сад је ред на Аустро-Угарску. Прво, нужно је да се успостави трајашно спокојство у Црнојгори. Аустрија неима никаква права да семијеша у туђе после и договоре међу портом и кнезом Николом. Противећи се уступању у корист Црне горе и Суторине и Зубаца, што припада Турској, бечко-пештански кабинет дозвољава себи више, него све остале државе. Овим он обједолађује своје сопствене тежње за овим земљама; но Русија ради јевропског спокојства, има подицно могућност да тражи од њега да се одрече од овога сладког уображења и да не смета узајамном суглашавању двију независних држава — Турске и Црне горе. Но пресећи само покушај крњења туђих права и туђе сопствености, било би веома мало у овом случају зато што је Аустро-Угарска изваљена била од опасних за њу последица устанка, она треба да врати Русији оно, што је без свакога права добила некад из њених рукух — на име Боку Которску са заљевом Котором, а Русија ће предати ову област ономе, коме она припада по свима правима, т. ј. кнезу црногорском. Друго ради осигурања трајашног спокојства у Босни и Херцеговини, ако се последица са свима својим окружним присаједињеним к Црнојгори, Аустро-Угарска да да писмену објезу, да се она одрече од сваке мисли да ма кад овлада Босном и Херцеговином, у којима треба да се уведе самоуправа под врховним надзором Турске. На последку да би се наградила Србија, која је подигла оружје за иста хуманитарна начела, за која се изискује цијела Јевропа, њој треба да се придода стара Србија или бар дио ове државе Лима, — онај дио који је без тога треба да припада Србији, да није у вријеме омеђивања границе Србије употребљен био подкуп од стране Турака. К овоме придатку нетреба ни питати за пристанак Аустро-Угарске, јер је стара Србија далеко од аустријских граница и србска кнежевина усљед таквог незнатног исправљења граница неби постала опаснија за монархију Хабсбурга.

Да напоменемо опет више пута казану нашу мисао, да је Русија, која је током и силом самих ствари постала сад славенским дијелом Јевропе на супрот њемачком и романском, треба сву своју пажњу да обрати на западну страну балканског полуострва, која је насељена србским народом. Као што је пређе њемачка раса, користећи се несазнавањем у Русији свога словенског позива, успјела да истргне и захвати природан закон Русије са стране запада — ушћа Висле и Карпате, а Бечу је испало за руком, да Рукама Русије отргне већ и на југу комадић словенске земље — Далмацију и Боку Которску: тако је и сад та иста раса ступила на земљу Босне и Херцеговине, да овђе пројужава не скривени и подмуклу као

пређе, но јавну борбу са словенским елементом, који је по сили хисториске неопходности, тијело и крв Русије. Овђе се повторава један између безбројних епизода средњевековне и нове хисторије тичућих се борбе двају племена: њемачког и словенског.

Помоћу католичког крета, крви и гвожђа, колонизација и грађанских устава, њемачка раса, која се некад граничила са расом словенском само на источним крајевима данашње Баварске, успјела је кроз вијекове да овлада свим словенским земљама дуж Дунава и прибрежјама Муре, Драве и Саве и да пређе преко Карпата у старинску руску област. Галицко-Католичка и чивутска Аустрија изазива словенску Русију на бој на пољима и у горама Босне и Херцеговине. Кад је најкапиталијим догађајем најновије хисторије — уједињењем Италије и Германије доказано, да су династички и апсолутно-државни принципи преживили свој вијек и уступили мјесто у политици јаким принципима народности, онда Русија у данашњој прилици неможе радити другачије, него у смислу словенског самоодржања. Она неможе, она немије да уступи ни корак наваљујућем непријатељу; и то је њезин први и најглавнији задатак на балканском полуострву; то је њезин *conditio sine qua non* за даљни њезин рад ради осигурања бића балканских Хршћана: у томе је њезино сопствено питање: да ли ће она бити или неће јевропска самостално-народна држава.

ИГЊАТИЈЕВ С НОВИНАРОМ.

Како је већ жицом јављено, разговарао се је један уредник бечке «Пресе» с ђенералом Игњатијевом. Језгру тога разговора, а дијелом и потанкости донесе исти лист, те ћемо их по њему приопћити. Међу осталим упита новинар дипломата, како је задовољан са искуствима, стеченим на путовању, а ђенерал му одговори следеће:

«О моме послатству свашта се је говорило, очекивало, а многи су вјеровали, да ја имам налог успоставити савезе и надовезати одношаје, који би могли бити у интересу Русије. Моје путовање напротив имало је много једноставнију и ближу сврху. Моја задаћа била је поразгледати се боље код кабинета, и да се разјасни положај, предложити им питање: мнију ли, да источно питање у својим последицама има бити јевропско или искључиво руско. Ово питање упутио сам ја и на лондонски кабинет, али тамо нијесам нашао никаква смисла за прави мир. Ја сам се још једном освједочио, да би политика Инглешке нешто хтјела, што право узевши, ипак неће да постигне — на име мир Јевропе. Већина инглешких државника мисли само од данас до сутра, живи од једнога дана до другог и само неколико их појима хисторичку важност источног питања. У Инглешкој неознају доста вриједност и моћ велике идеје, него само јакост материјалних интереса и позиција. У Инглешкој неизвајају сада политику инглешког народа или земље, они све чине овисним о проблематичким парламентарним расправама и о сумњивој већини неколицине гласова. Ако буде морало доћи до рата, Инглешка ће морати носити највећу кривњу за његове последице».

«Али се је, госнодине ђенерале, примјети новинар, настојало увјек доказати, да Русија има самосталну агресивну политику».

«Да каква је проклета тамница!

«Влага бије а пенцера није,

«Нема зраке сунца ни мјесеца;

«У њој лежи вода до кољена

«А јуначке кости до рамена;

«Змије кољу а акрепи штипу».

У броју тих несрећника видимо три невинне жртве турског суда или да боље речем фанариотског митрополита, видимо најме Серафима Перовића, брата му Јова и Леонтију Радловића. Ту чаме већ годину дана и под неком истрагом очекују смрт или живот. Сила и подмићење турско не налази им погрешке, али подупрто митрополијем пашом, наговни их да се сами кривцима прогласе, не да ће им тако слободу изградити. Што узмехе то и изведе, не као пастир но као најемник мјесто слободе, заточење им нанесе; да су криви, они сами рекоше. Да потражимо те њихове погрешке. Отац Серафим, архимандрит манастира Житомислића, озбиљна и угледна лица, кому до рамена падаху дуги власи а величанствена брада до прсвију, својом добротој, искреношћу, љубави и чедности заслужи љубав и штовање од свега му многог народа, кога често подучаваше у познавању Бога у ерилење, у паду Јово му брат као учитељ у Мостару обучаваше ћесу улијавајући им користних и вриједних на-

«Да, да; већ се давно криво схваћала политика Русије. Увјек су нам предбацивали освојачку похлепу, дочим ми и са ми данас желимо мир. Али наравно не такав мир, који се има опет запечатити само каквим звучним хатом порте; ми можемо желити безувјетно уздржање мира само тако, ако се положај Хршћана у Турској побољша и уздржи под заштитом гаранција. Нами је прилично равнодушно, да ли Јевропа прихвати у том смјеру наше предлоге, или постави друге, но ми морамо захтевати објезу и усјећ објезавајуће гаранције. У Јевропи увијек су схваћали наш интерес за турске Хршћане као изliku за рат против Турској, јер се је криво гледало, или се уопће нијесу хтели разумјети народни и вјерски елементи, који балканске Хршћане упућују на помоћ Русије. За све чинили су нас одговорне, дочим се извор и течај источних замршаја, како је то довољно показала конференција, има тражити само у дјеловању Турске. Ми желимо мир, али не мир под сваку цијену».

Али узмемо, све да би Русија и збиља хтела водити освојачки рат против порти, она политика суздржавања, која укочено држи скрштене руке, неби била ерество, да доскочи евентуалној руској анексији. Никога није моћи запријечити у озбиљно заснованој акцији, поставив се само на страну и нехотећи под њим једним увјетом у слогу радити».

«Ако Инглешка неби више хтела у најближем времену учествовати у политичкој акцији за ријешење источног питања, тад би могао можда опет напријед ступити троцарски савез», додаде «Пресин» уредник, да сврати позорност ђенералову на предмет најновије политичке дискусије.

«Свакако», одговори он живахно. «Ја сам и у том погледу добио налог, да изведем за нас на чисто политички положај. «До сада», примјети ђенерал смијеши се — «трено се троцарски савез да изврши свој позив само у негативној форми; али си он може већ до сада присвајати велику заслугу, да је за сваки случај запријетио јевропски рат. Ја ћу данас у 1 сатх бити примљен од Њ. Величанства цара, а вечерас путујем у Берлин. Можда се пронађу још комбинације, које ће источне замршаје учинити предметом позитивне акције троцарског савеза. Почетком идуче нећеће надам се, да ћу приспјети у Петроград и мога владара извести о коначно разјасњеној политичкој ситуацији».

«Немислите ли преузвишени, да би било могуће из досадањег развоја источног питања закључити о предстојећем и најближем времену догађаја?» додаде новинар после кратке станице.

«И толико извјесно не», одговори ђенерал Игњатијев тискујући раменима, «али свршила се како му драго моја дјелатност или расправе, које ће још следити, Русија, по мом мњењу, није никако у стању, да дуго подноси финансијални терет мобилизоване војске од 500,000 људи. А и последњи догађаји у Турској силе на одлуку. Ја сам јуче примио од нашег послотофе у Цариграду писмо, у ком извјешћује, да последње окрутности у покрајинама далеко надмашују досадања злочинства у Бугарској».

«Дакле рећ би, да Русија нерачуна, да ће порта сама што учинити, да се положиј ријешу у мирном смислу», опази уредник, да сврати разговор на садање одношаје у Турској.

довео. Нестаде истина Бог оно јавно, неограничено турско насиље; али још тада пред судом небијаше правде за јадну рају; још тада уз рамазан, када сваки прави Турчин даном неће ништа заложити или поптити па ни пушити, но ноћу сити, пјани и објесни у сваком разкошју измишљавају нове муке за неволну рају, ова није смјела јавно пред Турчином пушити, ако јој радо није било за шилом оћутити свој исти чибук. Просвијећена Јевропа није могла бити глуха на мученичке вапаје, те бајали да је нешто урадила, трубила је тада: «Турци више не прогони рају»; али још тада свако рајино весеље укинуло би бијесно Туре, особито при свадбама, о Божићу, о крсном имену, у цркви при истом богослужењу јавно се ругало и смјало. — Али назад седам година Херцеговина мрамором зашлеме, те трни и мучи.

II.

Много препона имаћеш даљном ти на путу. Храбри с'! Борбом се твори муж. Над вама штит мој! Много човјек Тајних врагова у себи носи.

Л. Мушицки.

Ријека Неретва, која извире у Босни испод Волујака, текући преко Херцеговине и Далмације у Јадранско се море из-

лијева. Покрај ове ријеке стоји стари, главни град Херцеговине Мостар, који је добио ово име по знаменитом римском каменом мосту, који те опомиње, када је силни Мехмед-паша по трећи пут су 25,000 оружаника устао да Хршћане потуче и дошау у Мостар, нашао га у пламену, јер га Хршћани запалише да Турчину за ћеф не остане; којино те опомиње, када је у њему живио бијесни људождерац Али-паша Ризванбеговић Сточевић, страх и трепет хршћанства, чија се безакоња и данас с ужасом спомину по тужној Херцеговини; којино те напокој трети, јер у њему стоје заступници скоро свих држава, те мислиш, да ће барем ту у ово наше доба правичност, мир већ једном завладати. Али си се јако преварио. Прометамо се мало, па уђимо у грацку тамницу, јер одавде почиње наше приповједање. Шта видимо?!.. Сужњи — сваког пола и доба; обтужба и осуда, опачина и разбојство, злоћа и невиност, стидљивост и блудљивост па и сама махнитост заједно помијешано у оним гнусним подземним пећинама, у тмини и окуживању, у одрпинама и у голотињи. Смрад и тресноћу, окрутност начина и облачица и очигледну поквареност, у кому се они зашлеме, налажаху, није могуће описати. Ову смртоносну кућу, из које ни десети жив не изиђе, добро су је описали херцеговачки мученици у народним пјесмама:

ука; узгојиваше их, побољшавајући им физично и морално пњихово биће, те усавршавајући по могућности својој крчаше пут напретка оног народа.... Отац Леонтије, калуђер шумског манастира, Дужи и парох града Мостара, будијаше свијест народну, приповједајући по духу своје вјере, братимство, јединство, јер један Бог, а по еванђељу: ви сте сви једнаки и браћа, ако који хоће да буде већи међу вама, да вам служи, а који хоће први међу вама да буде, да буде свима слуга....¹⁾ Ово су дакле грихови оних трију несретних заточника. Ово су безакоња за митрополијем пашу и злочини за које се у турском законик у налазе окривљујући параграфи, да у мукама душу изпуште, да као најгори разбојници у тамници трну!! Јадни мученици, претрпите ту тешку муку, јер још незнате да вас још гора од те чека! Та сада сте у вашој земљи, код егосе браће, но до мал и то ћеш изгубити!

(Продужиће с.)

«Ја не вјерујем; барем није се од закључења конференције ништа у Цариграду учинило. Та порта је од времена великога везирета Мидхат-паше усвојила познату лозинку Италије, изрекавши охотно: *La Turchia farà da se*. Али јој к томе мањкују, осим познате конституције, ништа мање него влада, државници и генерали. Шта се све није чинило с Мидхат-пашом! Ја га — Ви ћете ми то вјеровати — познам веома добро. Он је човјек одличне даровитости, али је, као сви реформатори турски, нека нарав без правог душевног и људског темела. Он је увјек ишао за тим, да постигне особне врхове, а нада све, да задовољи своје незаситљивом честохлепљу».

«Али његова добронамјерна реформаторна дјелатност, пуна добрих намера? — Његова на добро намјерена реформаторна дјелатност баш је показала, да му сасвим мањка спознање, какве и колике реформе, како и када их Турска треба. Неможе се само јевропским фразама надомјестити политички развитак државе, заустављен течајем стољећа. Мидхат-паша није, вјерујте ми, ништа друго ван брбљаваца. Често се рекло, да је он Арнаут, за тим да управо произлази од једне бугарске или грчке породице. Ове гласове распростирала је његова околина из политичких разлога, како је кад била згода, али он ми је сам рекао, да је он родно у Видину. С друге стране, само саопштено ми је, да је његов отац само био рабин. Није немогуће да се јеврејско жидовско помијешала с турском, и ви си можете мислити...» и срданим подмијешком загуши генерал лебдећу на језику конклузију.

«Чини се да у најновије вријеме унутрашњи одношаји Турске нијесу кренули на боље,» примјети новинар, настављајући разговор.

«Донета нијесу!» одговори генерал «не, не! Одкад је Мидхат-паша прогнан из Стамбула, или боље од кад је порта после конференције проћерала Јевропу из Турске, мисле Мухамеданци, да могу радити што их је воља. Охолост и фанатизам равнају без контроле свеколико њихово дјеловање, и немарећи за повчану биједу, која је сама довољна, да упропасти њихову државу, штампају од злочесте хартије банкноте, па ипак и сада као и прије неизплаћују од двадесет мјесеци војску. Официри морају се задовољити, а то добију риза и модре униформе; коње отимљу колико више могу хришћанским становцима. У Цариграду самом незна ни ко, што ће бити сутра; фанатизам и сјједа постају сваки дан веће — те није занета никакво чудо, ако ми захтевамо одлучне гаранције за трајно побољшање положаја турских Хришћана.

«Надате ли се преузвишени у том погледу успјеху од ваших настојања у Бечу и Берлину?» упути уредник генерала. «Ја ћу бити данас о подне примљен од Његова Величанства, а вечерас одлазим у Берлин, да расправе о истом питању предбјежно довршим» — одговори он након једне танке: «Али како ја већ сада могу просудити политичку ситуацију, мора и Аустро-Угарска осјећати живи интерес, да напусти у Турској мир и ред. Аустро-Угарска је хришћанска држава, држава, која међу својим становницима броји милијоне Славена, па ту има доста религиозних и народних обзира, с којих мора желити, да се скоро ријеше источни замршаји. Да би какав средњи пут, да би препуштање Турске самој себи на краће или дуље вријеме довело к циљу, о том двојим. Ја могу само казати, да Русија у сваком случају мора силити, да што прије могуће изађе из садашње нејасне ситуације».

Генерал Игњатијев устаде, пружи уреднику руку и пријатно га поздравив оде у побочну собу, у којој је за вријеме разговора била његова госпођа са својом другарицом.

ДОПИСИ.

С БОСАНСКЕ ГРАНИЦЕ, 15. Марта. — Да вам допуним мој допис о турском варварству на великом и малом Очијеву, под планином Клековачом, и код Гламоча. Јадна раја усрпкос што је једном за свагда увјерена, да јој с турцима живота нема, приморава је јадна невоља да се на своје стариште обазире, јер јој на другој страни живота нема. Као што знате мало и велико Очијево изгорјело је још прошле године неколико дана прије него што су устаници под управом Голуба Бабића, Петра Узелца, Стеве Маринковића и других разбојничко гњиздо Кулен-Вакуп нападали. Народ из Очијева пребјеже код Срба у Лику, и сад кад је чуо, да је султан некаку глупост издао све поданике уједначио поврате се на своје згориште у нади да ће мирно живити, и своје земље обрађивати узмоћи,

јер нико вјеровао није, да ће турци увјек нељуди и вјероломни остати, повратили се, али их уједе гуја јер многи животом плати, своју јадну имаовину, што му је претекло изгуби, млого ђевојка и жена буде обезбешћена, колибе попаљене, а два најзастаја становника браћа Васо и Јефто Карановић буду на комадиће исјечени, а главе им у Петровац понешене. Ње још и данас на кули Али-бега Чавке Кулиновића изложене стоје. Турке Кулиновића предводио је кајмакан из Петровца као званична личност пак ни чудо није што турци таку смјелост имају, на све што се на бољитак разних Срба у Босни односи.

Тако је било и под планином Клековачом те су турци миран збојг напали кога су стигли и посјекли, 250 глава стоке отела, млогу ђевојку, и жену обезбешћили, и три брата Кеџмана посјекли и главе им у Кулен-Вакуп одијели.

Код Гламоча нападаше у исто вријеме на мирне Хришћане, све редом сијеку и отимају, и у колико је познато посјекли су четири поштена брата (Гвоздано-вића, и главе им на гламочки град одијели, у које још и данас из пушака гађају. —

Редифека и Низамека војска напада ла је на чету у Протогу и пошто је галани Стево Маринковић, за рано кретање турака опазиио, доише им иза леђа и примора исте с великим губитком побјећи. На Унцу био је судар између турака и усташа — али пошто је усташка чета незнатна била није се могло оно постићи што се мислило, а да је којом срећом већа чета на окупу била, било би чуда од турака. Као што сам вам писао, босански устанак могао би врло знатан бити, да устанак има неколико помоћи и потпоре коју би имати могао, и имати морао. У осталоме како радимо и какви смо онако сјајно и напредујемо, и то ће све доиће бити, док се не буде знало же нам је средоточиште, да се ондуда коло поведе. Пошто је Србија већ мир закључила, без да се усташе, и народ у Босни и спомене, то се у главном сваки на јуначку Црну Гору осврће, и тврдо вјерује, да ће нам сте стране сунце огранути, и да ће јадни босански Србин овога пута престати робом бити: Скорије опширније а до тога времена, да нам Бог помогне.

МОСТАР, 16. Марта. — Наш Мостар постаде прави војнички логор. Аскер са свију страна, а највише из Босне непрестано придолази, те неки иду даље, а неки остају овђе за цијело вријеме. Путем из Босне што починише зала то се не да описати. Као скакавци кад нагнру на неки предјео и све опусте, тако и иза аскера, иза царскијех синова, позватих на одбрану државе и на увођење новог реда, остаје све пусто. Мало који дан овђе не догоди се што. Тако онамадне један болестан аскер дошао у Мостар и сједје пред ханом Чардагијом. Јузбаша, не вјерујући, да је болестан, стаде га гонити и даде му два шамара, а јадни аскер на мјесту остаде мртав. Данас на неколико мјеста били су се аскери међу се; мртвијех несрећом не би.

У Дубравама побиле су се два за-бита и један од њих за час остаде осјечене главе, али нашто да вам побрајам све подобне случајеве, који доказују, на колико је турска способна за разне реформе? Шта да спомињем, како је уз ме-сојеђе био покраден један од сиромашни-јех бакала, неки Ристо Рачић? Та то је обична ствар не само у турској, но и у другијем државама! Јест, ама мало, што је овај човјек био покраден, и тако остао го као прет но кад је исти бакал другом приликом ухватно лопова, који је ваљда дошао и по остало и кад се потужило бимбаша, од овога је био грђен и окривљен, што се он усудио ухватити лопова и што није доша да заиште заштију од бимбаше. Е, овог, мислим не ћете наћи није у Јевропи! Али ћете се ви још ви-ше чудити кад вам кажем, — да је исти лопов био Заптија, пандар, неки Габелица, брат србин мусломан. А кад би вам почео ређати све неприлике које се дешавају због несретнијех каима папирни-јех новаца, требало би ми за сваки дан лист књиге, па да све побљежим. Ове неприлике дешавају се не само међу љу-дима разне вјероисповједи, но и међу истијем мусломанима. Дешавало се, да су исте каиме биле цијепане јавно на сред чаршије, почем их нико неће да прими. Бакрени новци, који су прије били изва-ђени из промета опет се потеглоше на сриједу. Љебарни неће да пеку хлеб, јер им га свако плаћа каимама и бакром многи су се наша оканили трговине због каима, а ако и ради ђекоји по мало, то је само да их не би окривили.

Од ових ситница да пријећем сад на фактове, који су мало озбиљнији и којима се иде на побољшање стања Хриш-

ћана, на изједначање свију вјернијех ото-мана пред царскијем законом.

Наш митрополит, који до данас никад неотвара уста у храму божијем, ради поуке свога духовнога стада, и ради утврђења вјере у истом, наједанпут отвори уста и кад већ мишљасмо да је нијем, поче говорити обративши се к народу с ријечима «благословени Хришћани». Ви ћете помислити може бити, да је он при-ликом великог поста или на основу ког текста из еванђеља тог дана, почео поу-чавати народ, али ћете се преварити. Нити је он у стању казати таково слово нити ће га народ разумјети на његовом цинцарском језику; које он изговорио сас-вим о нечем другоме, што се никако не односи религији. Он је говорио, као што је и његов брат предходник о дува-ну, али овај садашњи не о дувану, но о војсци.

Чули сте, може бити, да је наређено, да се и хришћани сви поину, који су способни носити оружје. Почем у нас нема новина («Неретва» утопила се у Јадранско море), кроз које би се обзанило народу о овој наредби, нити има ког другог начина, да се о томе јави, то владика објеручке пригласи је ову заповјед и путем цркве научи обзанити за ову ствар и тиме још који орден стећи. Он говорише, да нови устав и царска жеља захтевају, да сви хришћани, заједно са мухамеданцима, при-фате оружје за одбрану царевине. Сви сте, вели, једнаки и равни синови царски без разлике народности и вјере, зато треба, као што нам и дужност хришћанска на-лаже (она ти налаже, да си заједно с нама онђе, же је, може се рећи васколики народ херцеговачки), да, поинујући се својој власти, њене заповједи испуњавамо. Ја вас, вели он, савјетујем да сами похитите примити ову заповјед високе владе наше; у противном случају, даље говори, грех на вас и на чада ваша! Он је у овој великој бесједи казео, даље како имаду сви мушкићи прихватити царске пушке и два пута нећелно ићи на талум. Ови нови аскери имаду само бранити кућу, а неће, тако сад вели, ићи никуд даље. Зато се и зову муставезија или домобранци. Римо-католички владика имао је исто овако огласити своје луку, али се он одупро, говорише, да би прије требало, да влада поврати све, што је узела војнице за сва-ког од рођења његовог. Питање је, зашто је бискуп у стању овако одговорити, а владика не?

Умало незаборавих јавити вам, како сва војска стоји овако исто, к о мто вам је прије јављено било, осим што је 4 та-бора баш некако с концем зиме, кад оно удари снијег и студен, пошло било за у Гацко, али могли су доћи само до Залома, а даље ни корака. На овоме путу множина их се од зиме побољело, а множина по-мрло. Овдје нико не вјерује да ће бити, ко што турци говоре. Крв народа нашег и толико пожртвовање његово, сјајна по-бједа Црне Горе, а и градеко заузимање и шијех пријатеља неће дати, да народ дође у пређашње стање. Од реформа нема ништа. Док је онаквијех назови на-роднијих посланика, који при своје по-лазку у Цариград кажу, да ће они на све оно пристати, што влада шћела буде, — није могуће замислити какве промјене. А ово је реко Саво Билић, који је из Тријеста пошо у Цариград, кад је видно да се Србија помирила, а да Црна Гора преговоре води. Али јадни Саво није могао предвиђети, да још може бити и другачије.

Почем се чуло, да у Арбанији није најмирније, они Арнаути, што су одскоро дошли у Херцеговину, сјели су у Вишњици на вапоре и отишли, оклен су и дошли.

ЦЕТИЊЕ, 26. Марта. До овога часа неимамо никаквијех вијести из Цариграда, које би нам стављале у изглед какав ре-зултат у преговорима. Међутим, ако Porta усвоји протокол гарантнијех сила, као што је изглед да ће морати, онда ће с тијем учинити и преговоре изливнима; јер усво-јење протокола значи усвојење нашијех тражбина.

КЊИЖЕВНОСТ.

„СРПСКА ЗОРА“

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Изашла је из штампе III. свеска «СРПСКЕ ЗОРЕ» са овим садржајем:

I. Слог: «Црна Царица». Приповјет-ка Сахер-Мазоха. Превео С. Петровић (Свршетак). — «Причања Ђука Дојчевића» од Ст. М. Љубише. — «Неарај се» (Г. Ј. Сајдл) од Змај Јована Јовановића. — «Ратни сонет» (IV. V.) од Мите Живко-

вића. — «Ромео и Јулија на селу». При-повјетка Готфр. Келера (Продужење). — «Писма Лук. Мушицког Вуку Стеф. Кара-чићу». (I. Писмо). — «Из живота париш-ког. Како се у Паризу преноћива», од Е. Екштајна. — «Иван С. Тургењев». Био-графија. — «Велики кнез Николај Нико-лајевић, главни заповједник јужне руске војске». — «Из Русије». «Мајданпек у Србији». — «Из Бугарске».

Листак: Из друштва: Дописе на Панчева.

Прегледне биљешке: Некролог. — Књижевност. — Новинарство. — Све-чаност. — Ријешење задаћа. — Коњички скок. — Ребус. — Дописка.

II. Сlike: Иван С. Тургењев. — Велики кнез Николај Николајевић. — Иса-кова црква у Петрограду. — Зимња па-лата у Петрограду. — Из Бугарске, Ница Ф. Каница. — Турчин на стражи. — Мајданпек у Србији. Цртао Ф. Каниц.

Претплата на «СРПСКУ ЗОРУ» од нове године 1877. је ова:

На читаву годину 6 ф. или 72 гроша.
« пола године 3 ф. « 36 «
« четврт « 1 ф. 50 н. « 18 «

Претплату и све друго за «СРПСКУ ЗОРУ» ваља слати на адресу:

„Wien, VII. Burggasse 24“.

Осим саме администрације примају претплату и ове епископске књижаре:

Књижара браће Јовановића у Пан-чеву, књижара браће М. Поповића у Но-вом Саду, а за Србију књижара Велимира Валожића и Биограду.

Рукписи се у напредак неће враћати. Молећи епископски свијет за што обил-нију претплату, препоручује се

Уредништво и администрација «СРПСКЕ ЗОРЕ».

У Бечу, Марта 1877.

Митар Белов Петровић,

командир његушки.

Премину у најлепшој доби свога живота, жаљен од своје родбине а још више од својих војника, које је лани у толико побједоноснијех бојева, особито на Вучијем-долу и на Тријечу најхраб-рије предводио. Што немогахе, да учи-ни душманско зрно на крваву бојишту, то га стиже на мирном дому: немили тиф обори га у гроб, прво него могахе виђе-ти успјехе великог народног дјела, ко-ме је толи одушевљено живио.

Вјечни му спомен и лака црна земља!

О Г Л А С.

„ПРИЧАЊА ВУКА ДОЈЧЕВИЋА“

од

Стевана М. Љубише.

I. СВЕСКА.

Школама, учитељима и ђацима дајемо у пола цијене, дакле свеку за 10 новчића аустријске ври-једности. У том случају ваља се об-раћати на

Уредништво «СРПСКЕ ЗОРЕ»

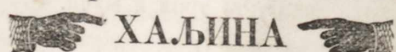
Wien, VII. Burggasse 24.

СТЕЧАЈ.

На Цетињу отвориће се течај за обуку у Брзојавству. Они млади-ћи, који се желе томе звању посве-тити и тој обуци подврћи, нека уп-раве своје молбенице са приложе-ним доказима о свршеној науци; равнатељству књаж. црногор-ског брзојавства на Цетињу. Ученици имају се издржавати о свом трошку.

О Г Л А С.

За прољеће и лето

сваке врсте, по највистинију цијену може се добити код потписаног. Стова-риште је моје богато са најновијом и нај-бољом робом. Наручбине са стране извр-шују се најбрже и сигурно.

Котор, 3. Марта 1877.

Карло Флоренино.

У државној штампарији.